

BİLİM VE ARAŞTIRMA ETİĞİ

DOÇ. DR. SEHER YALÇIN

Bilim etiği ve araştırma etiği

- **Bilim etiği**, bilim insanlarının araştırma faaliyeti yürütürken dikkat etmesi gereken ahlaki ve bilimsel standartlardır (Karakütük, 2002). Bilim etiği; araştırma ve yayın etiği olarak iki kısımda ele alınabilir.
- **Araştırma etiği**, bilimsel bir araştırmanın planlanma ve yürütülmesi sürecinde uyulması gereken ahlaki ve bilimsel ilkeler iken bilimsel araştırma sonuçlarının yayına dönüştürülmesi noktasında «**yayın etiği**» devreye girer (Büyüköztürk, Kılıç-akmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Etik ihlal olarak kabul edilmiş olan başlıca etik dışı davranış türleri (TÜBA, 2002):

□ i) Disiplinsiz (Dikkatsiz veya Özensiz) Araştırma (TÜBA, 2002):

□ Kasıtlı olmayan bazı hataların yapılmış olduğu araştırmalardır.

□ Araştırmacı iyi niyetli olduğu halde bilmeden hatalar yapar. Genellikle bunlar, telafi edilmesi mümkün olan ve bilime büyük zarar vermeyen olaylardır.

ii) Yinelenen Yayın (Duplication) (TÜBA, 2002):

- Yinelenen yayın, aynı bilimsel araştırmanın birden çok dergiye yollanarak yayımlanması olayıdır.
- Tüm araştırma makalesi iki ayrı dergide yayımlanabileceği gibi, gereksiz yere bölünerek ve hafifçe değiştirilerek birden çok dergide yayınlatılabilir.

ii) Yinelenen Yayın (Duplication) (TÜBA, 2002):

- Bilimsel dergieeditörleri bu sık görülen durumda çok şikayetçidirler ve yollanan makalenin başka yerde yayımlanmayacağına dair **“yazılı olur”** isterler.

iii) Sahtecilik, Saptırma veya Aldatmaca (Falsification) (TÜBA, 2002):

- Sahtecilik bilimsel verileri istemli olarak değiştirme olgusudur.
- Deney verileri üzerine bazı istatistik manipulasyonlar yapılmıştır ya da ortaya çıkan verilerin en uygun olanları alınıp uygun olmayanları atılmıştır.

iii) Sahtecilik, Saptırma veya Aldatmaca (Falsification) (TÜBA, 2002):

- Bu etik ihlalle daha sık rastlanır bu yüzden ciddi bilim dergileri verilerin ve kullanılan istatistik yöntemlerin çok ayrıntılı şekilde yazılmasını isterler.
- ***Özellikle yurt dışındaki iyi dergiler; araştırmacılardan makaleleriyle birlikte veri dosyalarını da yüklemelerini istemektedir.***

iv) Uydurmacılık (Fabrication) **(TÜBA, 2002):**

- Kuru laboratuarcılık** (dry labbing), **masa başı araştırma** (desk research) gibi terimler de uydurmacılığı belirtmek için kullanılmaktadır.
- Hiç araştırma yapılmadığı halde veya yarım-yamalak verileri alarak çok uygun yöntemler kullanmış ve çok uyumlu veriler elde etmiş gibi sözde bir bilimsel makale yazılmasıdır.

iv) Uydurmacılık (Fabrication)

(TÜBA, 2002):

- Bu tür uydurma yayınlar çok önemli araştırma merkezlerinden de çıkabilmektedir.
- Makaleyi para karşılığı basan dergilerde uydurmacılık daha sık görülebilmektedir.

v) Aşırmacılık (Plagiarism)

(TÜBA, 2002):

- Aşırmacılık için **haksız kullanma, kendi adına geçirme, intihal, yağmacılık ve korsanlık** gibi terimler de kullanılmıştır.
- Temelde aşırmacılık başkalarına ait olan araştırma verilerinin, olduğu gibi, kaynak bildirilmeden ve kendi araştırma verileriymiş gibi yayımlanmasıdır.

v) Aşırmacılık (Plagiarism) (TÜBA, 2002):

- Bir başkasına ait olan bir fikrin, buluşun, araştırma sonuçlarının veya araştırma ürünlerinin bir bölümünün ya da tümünün, hatta kitapların tümünün ya da bir bölümünün kaynak gösterilmeksizin istemli olarak kopya ya da tercüme edilip yazarın kendi üretimiymiş gibi gösterilmesine **aşıрма** denir.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler (Üniversiteler Arası Kurul-ÜAK, 2019)

- 1. İntihal
- 2. Sahtecilik
- 3. Çarpıtma
- 4. Tekrar yayım
- 5. Dilimleme
- 6. Haksız yazarlık

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler (ÜAK, 2019)

- **Haksız yazarlık:** Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı hâlde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek,

Haksız Yazarlık

- Ünlü immünolog P. Matzinger ve G. Mirkwood 1978 yılında *Journal of Experimental Medical*'de (148, 84-92) bir makale yayınlamıştır. Makale yayınladıktan sonra P. Matzinger'in bilindiği ancak ikinci yazarın kim olduğunun bilinmediği ortaya çıkmıştır. Daha sonra Matzinger ikinci yazar olan Mirkwood'un köpeği olduğunu açıklamıştır. Bunun üzerine derginin editörü bundan böyle dergisinde Matzinger'in yazılarını yayımlamayacağını açıklamıştır (Yılmaz, 2012).

Haksız Yazarlık

- Editör ölene kadar bu dergide Matzinger'in yazıları yayımlanmamıştır. Matzinger, köpeğinin hafta sonları kendisi ile birlikte laboratuara gelerek çalışmalarına destek olduğunu, oysaki birçok ortak yazarın hiç katkısı olmadığı halde makalelerde yer aldığını, hak edilmemiş yazarlığı karikatürize etmek için bu davranışta bulunduğunu ifade etmiştir (Yılmaz, 2012).

Diğer Etik ihlal türleri (ÜAK, 2019):

- a) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek,
- b) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak,
- ...
- ) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda veya diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak,

Diğer Etik ihlal türleri (ÜAK, 2019):

- d) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak,
- e) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,
- g) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan ya da araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak,

Diğer Etik ihlal türleri (ÜAK, 2019):

- ...
- h) Araştırmacılar veya yetkililerce, yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlülüğüne uymamak,

Diğer Etik ihlal türleri (ÜAK, 2019):

- ı) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak,
- i)*
- j) Akademik atama ve yükseltmelere ilişkin başvurularda bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Olarak Değerlendirilemeyecek Haller (ÜAK, 2019):

- Madde 5 - Evrensel olarak tanınan bilim kuramları, bilim alanlarının temel bilgileri, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermelerin çalışmalarında kullanılması etik ihlal olarak değerlendirilemez.

Kaynakça

- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Karakütük, K. (2002). Öğretim Üyesi ve Bilim İnsanı Yetiştirme (Lisansüstü Öğretimin Planlanması), (Geliştirilmiş 2. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Türkiye Bilimler Akademisi Bilim Etiği Komitesi (2002). Bilimsel araştırmada etik ve sorunlar. Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Üniversiteler Arası Kurul (ÜAK). (2019). Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma Ve Yayın Etiği Yönergesi.
http://www.uak.gov.tr/yonetmelikler/Yay%C4%B1nEti%C4%9FiY%C3%B6nergesi_de%C4%9Fi%C5%9Fikli%C4%9Fi_20022020.pdf adresinden 07.08.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Yılmaz, K. (2012). Editörden: Etik dışı davranış olarak haksız yazarlık? Editorial: Unfair authorship as unethical behavior?. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi - Journal of Educational Sciences Research*, 2 (1).
<http://ebad-jesr.com/>